

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ІЗ ВРАХУВАННЯМ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Забезпечення якості освіти в Україні є одним із ключових питань забезпечення конкурентоздатної вищої освіти і її подальшої розбудови.

Гарантування якості освіти визначено статтями 41-51 Закону України «Про освіту» та статтями 16-25 Закону України «Про вищу освіту», а значить є неухильним для виконання кожним науково-педагогічним працівником.

Водночас концепція розвитку особистості та її здатності до науково-дослідної діяльності наразі є одним із ключових питань наукових досліджень як педагогіки так і психології. Тому організація якісного освітнього процесу має максимально відповідати психологічно обґрунтованій концепції особистісного розвитку здобувача вищої освіти. Успішний освітній результат, а отже, і якість вищої освіти значною мірою залежить від максимального врахування науково-педагогічними працівниками напрацьованих науковців-психологів щодо структури готовності особистості до діяльності; знання потреб, тенденцій суспільного розвитку, вимог до людини, що визначає характер та зміст педагогічної діяльності, її цілі, завдання, різноманітні наукові знання, навички та вміння, основи досвіду, нагромадженого людством; педагогічні знання, виховний досвід, майстерність, інтуїція; високий рівень культури [10, с. 136].

Отже, процес науково-дослідної діяльності здобувача вищої освіти має бути спрямованим на якісний результат і підпорядкованим психологічним законам перебігу освітнього процесу.

Незаперечним є той факт, що саме науковий керівник є провідником здобувачів вищої освіти у конгломератних нагромадженнях понятійних імперативів та логічних висновків.

У педагогіці надзвичайно важливим є формат, модель суб'єкт-суб'єктної міжособистісної взаємодії через мовлення, тобто – формат спілкування і взаємодії.

Поступове, системне оволодіння знаннями і практичними навичками під керівництвом науково-педагогічних працівників безумовно змінює світоглядні горизонти молодшої людини, наповнюючи їх новими поняттями, змістами, ціннісними основами. Співіснування у гуманітарному знанні багатьох підходів, поглядів, концепцій тощо накладає на викладача відповідальність у питаннях формування нової індивідуальної свідомості, уявлень, які б відповідали сучасним запитам суспільства стосовно якості освіти. Уявлення як сукупність розрізнених чи якимось чином пов'язаних між собою фактичних знань про предмет чи явище, утворюються за формулою: відчуття – безпосереднє надходження інформації ззовні через сенсорні канали організму, сприйняття – опосередкування інформації через призму індивідуального досвіду, осмислення – співставлення безпосередньо отриманої та опосередкованої інформації з загальноновизнаними науковими обґрунтуваннями.

Сформованість у здобувача вищої освіти під впливом педагога вищої школи здатності абстрагуватись від загальноновідомих фактів на межі сприйняття – осмис-

лення дає можливість робити припущення, висувати гіпотези, що своєю чергою запускає творчий процес, здатний при достатній обізнаності та наполегливості індивіда перейти у процес науково-дослідницький. Глибока, впевнена, послідовна професійна позиція викладача у взаємодії зі студентами (курсантами) є необхідною умовою здійснення такої взаємодії. «Висмикування» дослідницької інформації з контекстів позбавляє її наукового підґрунтя.

У наукових дослідженнях, крім специфічних, найбільш важливим є вербальний (мовний) інформаційний обмін, опосередкований сучасним різноманіттям носіїв. Оптимальна форма процесу сприйняття й передавання блоків, масивів інформації – це спілкування. Досконале володіння викладача ефективними прийомами спілкування у взаємодії викладач – студент – запорука результативності впливу цієї взаємодії на останнього.

Цілісна, системна й гуманістична позиція педагога через сприйняття викладання вбудовуючись, вращуючись (за Л.С. Виготським) у особисту структуру свідомості студента, збагачує, озброює його можливостями, здатностями до самостійного поступального здійснення свого продуктивного в усіх аспектах життєвого шляху.

Актуальність проблеми якості освіти підтверджується значною кількістю досліджень цього питання науковцями. Зокрема оцінювання якості підготовки фахівців ВНЗ досліджували Н. Сухова, О. Волков, Л. Віткін, Г. Хімічева, А. Зенкін, М. Мурашко, С. Назарко, Є. Немкова; О. Дубасенюк, О. Вознюк, М. Головань та інші.

Проблему забезпечення якості підготовки студентів займалися М. Бескін, В. Болтянський, А. Ботвінников, Г. Владимирський, І. Вяльцева, В.Петренко, Ю. Сухарников, П. Ліпський, Б. Гершунський та інші.

Крім того, інші аспекти зазначеного питання досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: В. Андрущенко, В. Астахова, Р. Браун, О. Величко, О. Ворожейкіна, Л. Горбунова, Т. Гусен, Д. Дзвінчук, Б. Жебровський, І. Зварич, К. Корсак, М. Кисіль, М. Култаєва, В. Кушерець, А. Софрон, Н. Сухова, М. Лукашевич, В. Лутай, Н. Щипачова та інші.

Питання моніторингу якості освіти вивчали О. Байназарова, О. Локшина, О. Ляшенко, А. Сбруєва та інші.

Ми не ставимо за мету здійснити детальний всеохоплюючий огляд і аналіз цих джерел у нашій роботі. Посилання на ці наукові дослідження є підтвердженням актуальності питання забезпечення якості вищої освіти. Науково-дослідна діяльність передбачає зухвалість дослідника, його замах на щось, що в рамках існуючих уявлень здається недосяжним. За твердженням О. Гангнуса рухають науку вперед ті, хто має зухвалість ставити під сумнів догматичні істини [4, с.117].

Сьогодні існує необхідність розробки теоретичних основ і методичних засобів активізації творчого мислення для знаходження нових рішень з метою здобуття якісного освітнього результату.

Як вважає С.Д. Максименко, об'єктивний характер творчого процесу проявляється у відображенні реальних явищ, задач, суспільних потреб, тим часом як суб'єктивна сторона виражається у різних мотивах та результатах перетворювальної діяльності.

Основою творчого процесу є творче мислення, підґрунтям якого є уява.

І оскільки науково-дослідна діяльність сама по собі є інтелектуальною творчістю, то її ефективність, крім рівня знань та досвіду, визначається багатством уяви, розвиненістю асоціативного мислення, вмінням абстрагуватися та бачити сутність речей.

Мислення оперує поняттями, уява – образами. Вона «вмикається» тоді, коли розв'язання проблемної ситуації утруднене або неможливе через відсутність потрібної повноти знань. За таких висхідних умов унеможлиблюється передбачення результатів діяльності за допомогою раніше організованої системи понять. Тоді уява забезпечує побудову образів продуктів діяльності, створює програми поведінки за невизначених обставин, моделює безліч варіантів перебігу того чи іншого процесу тощо.

Особливістю організації уяви у науково-дослідній діяльності є здатність до узагальненої вербалізації створених нею образів переклад індивідуального бачення мовою загальноприйнятих, зрозумілих у даній галузі діяльності понять. Відтак, здатність студентів сприймати й розуміти науковий навчальний матеріал у значній мірі визначається готовністю до такого сприйняття і розуміння, а процес мислення у навчально-дослідницькій ситуації постає як перехід від наявних до нових знань.

Не менш вагомим рушієм творчого процесу є асоціації. Під асоціаціями розуміють відображення у свідомості людини взаємозв'язків між предметами, явищами дійсності та психічними відчуттями, руховими актами, уявленнями тощо. Асоціації, як правило, з'являються без активного сприйняття. Оригінальність, наповненість, яскравість асоціацій залежить від інтересів людини, її індивідуальних властивостей, психічних реакцій та спрямування свідомості. Асоціації є джерелом додаткової інформації яка може бути використана у творчому процесі.

Ми дослідили наукові погляди доктора психологічних наук, члена-кореспондента Міжнародної академії психологічних наук Г. Абрамової [1] стосовно асоціацій, які успішно застосовуються науково-педагогічними працівниками у викладацькій діяльності для допомоги студентам у розумінні складних наукових понять.

У науково-дослідній діяльності поштовхом до продукування асоціацій свідомістю можуть бути відчуття, символи, предмети оточуючого світу, ключові слова, пов'язані з об'єктом досліджень. Асоціації можуть не тільки сприяти пошуку рішення, а й бути корисними для глибокого аналізу компонентів науково-дослідної діяльності – синергії.

Входження у творчий процес забезпечує креативність, яка є акумулюванням індивідуальних творчих здібностей особистості, що здійснює науково-дослідну діяльність. Задіяння комплексу інтелектуальних і ціннісних особистісних основ сприяють генеруванню ідей, формуванню здатності до самостійного розв'язання наукових проблем.

Характерними ознаками креативності, які можна спостерігати на поведінковому рівні, можуть бути: схильність до зміни чи руйнування стереотипів, здатність відійти від шаблону, відкритість і готовність до сприйняття і створення нового, пропонування неочікуваних, нетривіальних рішень поточних проблем, гнучкість як уміння розуміти і приймати нову точку зору. Коли такі прояви поведінки викладач спостерігає у окремих студентів, доцільним є залучення їх до дослідницьких програм і, можливо, у подальшому до науково-дослідної діяльності.

На даному етапі розвитку психологічної науки у галузі психології творчості, не зважаючи на численні дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених, на жаль, досліджено прямої залежності креативних здібностей від розумових, тобто кореляції між «здатністю видумувати» й рівнем розвитку інтелекту, однак, встановлено необхідність наявності певного порогового рівня інтелекту для проявів креативності [8]. Після здійснення науково-дослідної діяльності необхідною є наявність цих двох психічних властивостей у індивідуальній свідомості і поєднання їх для реалізації творчих задумів та отримання соціально-корисних результатів.

Науковець Г. Айзенк [2] висунув гіпотезу про те, що креативність і деякі форми психопатологій мають спільну генетичну основу й проявляються у так званому психотизмі як нестандартність поведінки у широкому сенсі. За Г. Айзенком, один і той же генетичний чинник може провокувати високий рівень креативності у одних та схильність до шизофренії – у інших. У обох випадках спостерігаються значні відхилення від стандартів поведінки та дивергентність мислення.

Наукові здобутки психологів, педагогів, зокрема твердження відомої вченої О. Пометун, «прогрес людства залежить не стільки від економічного зростання, скільки від рівня розвитку особистості», мають перебувати на постійному науково-методичному озброєнні науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів [9, с. 66]. Формування та розвиток навчально-дослідних умінь створюють умови для досягнення в майбутньому значно кращих результатів у професійній діяльності завдяки розвитку відповідних здібностей [3].

Таким чином, оптимальне поєднання теоретичних знань психологічних основ і дидактики науково-педагогічними працівниками у освітньому процесі – запорука не лише результативної науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти, а і умова забезпечення якості освіти.

Список використаної літератури

1. *Абрамова Г. С.* Практическая психология: [уч. для студентов вузов] / Г.С. Абрамова. – изд. 8-е, перераб. и доп. – М.: Академический Проект, 2003. – 496 с.
2. *Айзенк Х.Ю.* Проверьте Ваш IQ / Х.Ю. Айзенк. – М.: 2003. – 192 с.
3. *Борисова О., Харченко Н.* Науково-дослідна діяльність студентів педагогічних ВНЗ в умовах реалізації завдань Болонської конвенції / О. Борисова, Н. Харченко // Рідна школа. – 2008. – №10. – С.33.
4. *Гангнус А.* Рискованное приключение разума / А. Гангнус. – «Знание», – М., 1982. – 207 с.
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII
6. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII
7. *Майленова Ф.* Выбор и ответственность в психологическом консультировании / Ф. Майленова. – М.: «КСП+», 2002. – 416 с.
8. *Максименко С. Д.* Общая психология / С.Д. Максименко. – «Рефл-бук», – М., 1999. – 523 с.
9. *Пометун О.* Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65-69.
10. *Радул В.В.* Соціальна зрілість молодого вчителя; моногр./ В.В. Радул. – К.: Вища школа. – 1997. – 269 с.
11. Сугестивні технології маніпулятивного впливу; навч. посіб. / [В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скупиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов]; за заг. ред. Є.Д. Скупиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ «Віпол», 2011. – 248 с.